NÁRODNÍ PROGRAM BOJE PROTI AIDS

VÝSLEDKY DOTAZNÍKOVÉHO ŠETŘENÍ K VÝUCE PROBLEMATIKY HIV/AIDS NA ZÁKLADNÍCH ŠKOLÁCH A VÍCELETÝCH GYMNÁZIÍCH

Státní zdravotní ústav, 2023

SZÚ

ZÚ ZDRAVOTNÍ ÚSTAV

ZDRAVOTNÍ ÚSTAV SE SÍDLEM V OSTRAVĚ

Pracoviště manažerky Národního programu řešení problematiky HIV/AIDS

VÝSLEDKY DOTAZNÍKOVÉHO ŠETŘENÍ K VÝUCE PROBLEMATIKY HIV/AIDS NA ZÁKLADNÍCH ŠKOLÁCH A VÍCELETÝCH GYMNÁZIÍCH

Anna Kubátová, Alena Fialová, Jiří Stupka

Státní zdravotní ústav, 2023

Výsledky dotazníkového šetření k výuce problematiky HIV/AIDS na základních školách a víceletých gymnáziích

MUDr. Anna Kubátová
RNDr. Alena Fialová, Ph.D.
Bc. Jiří Stupka, DiS.

Poděkování:
Šetření k výuce problematiky HIV/AIDS proběhlo ve spolupráci Státního zdravotního ústavu (SZÚ), Zdravotního ústavu se sídlem v Ústí nad Labem a Zdravotního ústavu v Ostravě. Na projektu se aktivně podíleli MUDr. Ivan Tomášek (ZÚ Ostrava), MUDr. Andrea Zinková (ZÚ Ústí) a Mgr. Anna Milerová (ZÚ Ústí). Na přípravě dotazníku také spolupracovala doc. MUDr. Lidmila Hamplová, PhD. z Vysoké školy zdravotnické v Praze.

Dotazníkové šetření bylo finančně podpořeno z účelového navýšení finančních prostředků pro řešení problematiky HIV/AIDS v ČR pro rok 2022, zpracování dotazníků je finančně podpořeno z účelového navýšení finančních prostředků pro řešení problematiky HIV/AIDS v ČR pro rok 2023 (tzv. „Aktivnější přístup“).

© Státní zdravotní ústav, 2023
Vydal: Státní zdravotní ústav, Šrobárova 49/48, 100 00 Praha 10
1. vydání, Praha 2023
Grafická úprava: Státní zdravotní ústav

ISBN 978-80-7071-442-3 (pdf)

Obsah

Obsah 3
Úvod 4
Metodika 5
Výsledky 6
Dotazníkové šetření mezi žáky 6
Znalosti žáků 6
Postoje žáků vůči HIV pozitivním 8
Informační zdroje žáků 8
Chování žáků 9
Dotazníkové šetření mezi školními metodiky prevence 10
Závěr 13
Literatura 14
Přílohy 15
Dotazník pro žáky v češtině 15
Dotazník pro žáky v ukrajinštině 18
Dotazník HIV/AIDS pro metodika prevence 21

Úvod

Šetření k výuce problematiky HIV/AIDS proběhlo ve spolupráci Státního zdravotního ústavu (SZÚ), Zdravotního ústavu se sídlem v Ústí nad Labem (ZÚ Ústí n. L.) a Zdravotního ústavu v Ostravě (ZÚ Ostrava).

Cílem šetření bylo zjistit současný stav znalostí a postojů v oblasti HIV/AIDS u žáků 7., 8. a 9. tříd a studentů víceletých gymnázií a prostřednictvím dotazníků, vyplněných školními metodiky prevence zjistit, **jak probíhá výuka o HIV/AIDS** a jakou formu výuky považují učitelé za optimální. Šetření navázalo na výzkum prováděný v roce 2015 (1), který realizoval SZÚ. Výsledky obou šetření jsou porovnány.

Provedené šetření bylo realizováno v souladu s Národním programem řešení problematiky HIV/AIDS v ČR na období 2018–2022 (2). Bod 1.9 tohoto dokumentu ukládá Ministerstvu školství, mládeže a tělovýchovy České republiky pokračovat v realizaci výchovy ke zdravému životnímu stylu, včetně sexuální výchovy a destigmatizace neheterosexuality, primární prevence infekce HIV, STI a prevence rizikového chování dospívajících. Bod 5.4 pak požaduje zmapování rozsahu a způsobu realizace primární prevence HIV/AIDS na základních a středních školách.

Metodika

Dotazníkové šetření bylo připraveno během roku 2022. **Jeho realizace probíhala od října 2022 do ledna 2023 v náhodně vybraných školách v rámci celé ČR. Do šetření se zapojilo 48 základních škol a víceletých gymnázií a humanitární organizace MRIYA UA z. s.** Šetření mělo dvě části: První část byla zacílena na žáky, kteří vyplňovali anonymní dotazníky na dobrovolné bázi. Dotazník obsahoval 21 otázek (některé s podotázkami). Dotazníky byly připraveny v češtině a v ukrajinské mutaci pro žáky, kteří se učí v českých školách, ale jejichž rodným jazykem je ukrajinština. První část dotazníku, určeného žákům základních škol a víceletých gymnázií, byla zaměřena na znalosti žáků o problematice HIV/AIDS. Znalosti žáků zjišťovaly otázky 1–13, které byly uzavřené, přičemž otázka 4 měla deset krátkých podotázek, celkově 22 položek dotazníku. Otázky 14–21 se zaměřily na postoje vůči HIV pozitivním, informační zdroje a chování žáků. Na každou otázku byla možná pouze jedna odpověď. Druhá část šetření byla zaměřena na školní metodiky prevence a na způsob, jakým se vyučuje problematika HIV/AIDS na škole. Všechny dotazníky byly vyplňovány do připravených formulářů a následně byly převedeny do elektronické podoby. Vlastní zadání i sběr dotazníků vyplněných žáky prováděli odborní pracovníci SZÚ, **ZÚ Ústí n. L., ZÚ Ostrava** a vybraných krajských hygienických stanic (KHS Královéhradeckého kraje se sídlem v Hradci Králové, KHS Olomouckého kraje se sídlem v Olomouci) po dohodě s vedením vybraných škol. Následně byly dotazníky převedeny do elektronické podoby. Zpracování dat prováděli pracovníci oddělení biostatistiky SZÚ.

Data byla zpracována programem SPSS 24.0 (SPSS Inc., Chicago, IL, USA). Protože spojité veličiny nesplňovaly předpoklady normálního rozdělení, byly k testování využívány neparametrické metody. Byl použit chí-kvadrát test a Mann-Whitneyův test. P-hodnoty menší než 0,05 byly považovány za statisticky významné.

Šetření bylo dobrovolné, anonymní, a vzhledem k tomu nebylo nutné projednání etickou komisí Státního zdravotního ústavu.

Výsledky

Dotazníkové šetření mezi žáky

Dotazník pro žáky vyplnilo celkově 3 011 žáků (2 906 v češtině, 105 v ukrajinštině). Ve zkoumaném souboru bylo 1 479 chlapců, 1 395 dívek a 137 žáků neuvedlo své pohlaví. Celkově 1 049 žáků (34,9 %) chodilo do 7. ročníku, 966 žáků (32,1 %) chodilo do 8. ročníku a 990 žáků (32,9 %) navštěvovalo 9. ročník, 6 žáků ročník neuvedlo.

Znalosti žáků

Seznam všech otázek, podílů správných a nesprávných odpovědí včetně počtů všech odpovědí uvádí tabulka 1.

Číslo	Otázka	Odpověď			Počet
		Správně	Špatně	Neví	
		%	%	%	N
1	Co je HIV?	56,7	25,9	17,4	2966
2	Co je AIDS?	61,5	22,4	16,1	2932
3	Může být člověk, který vypadá zdravě, HIV pozitivní?	87,5	3,1	9,4	2953
4.1	Může se HIV přenést nechráněným pohlavním stykem?	91,1	2,4	6,5	2995
4.2	Může se HIV přenést bodnutím hmyzem?	65,6	15,7	18,7	2988
4.3	Může se HIV přenést podáním ruky?	79,2	9,1	11,7	2986
4.4	Může se HIV přenést společným používáním WC?	45,6	31,6	22,9	2979
4.5	Může se HIV přenést krví?	85,3	4,4	10,3	2995
4.6	Může se HIV přenést společným užíváním injekčních jehel?	85,5	4,6	9,9	2997
4.7	Může se HIV přenést běžným polibkem?	62,0	18,8	19,2	2989
4.8	Může se HIV přenést z HIV pozitivní matky na dítě, přes placentu?	55,0	11,2	33,8	2968
4.9	Může se HIV přenést objímáním?	90,5	2,3	7,2	2997
4.10	Může se HIV přenést společným používáním žiletky, zubního kartáčku?	36,9	39,3	23,8	2975
5	Může riziko nákazy snížit vzájemná věrnost partnerů?	51,5	23,4	25,1	2976
6	Může se riziko nákazy snížit používáním kondomu při každém pohlavním styku?	72,1	10,3	17,6	2980
7	Může se člověk nakazit HIV už během prvního pohlavního styku?	75,7	5,7	18,6	2993
8	Chrání hormonální antikoncepce před nákazou virem HIV?	45,0	13,2	41,8	2973
9	Od koho se člověk může nakazit virem HIV?	77,0	11,9	11,1	2949
10	Za jak dlouho od rizikové situace (např. nechráněný pohlavní styk) by se měl člověk nechat vyšetřit na HIV, aby byl výsledek spolehlivý?	13,0	67,7	19,2	2982
11	Je možné infekci HIV zcela vyléčit?	54,7	17,8	27,4	2975
12	Co je to preexpoziční profylaxe (PrEP)?	24,4	12,2	63,4	2964
13	Co je to postexpoziční profylaxe (PEP)?	31,6	7,4	61,0	2978

Tabulka 1: Znalosti žáků v problematice HIV/AIDS dle správně zodpovězených dotazů

Nejčastěji žáci chybovali v určení doby, kdy by měl člověk zajít na test po rizikové situaci (správně odpovědělo pouze 13,0 %). Z velké části nevěděli, co je to preexpoziční profylaxe a postexpoziční profylaxe (správně odpovědělo 24,4 % a 31,6 %). Naopak 87,5 % žáků vědělo, že i zdravě vypadající člověk může být HIV pozitivní, že se HIV přenáší nechráněným pohlavním stykem (91,1 %), krví (85,3 %), společným užíváním jehel (85,5 %) a že se HIV nepřenáší podáním ruky (79,2 %) ani objímáním (90,5 %).

Průměrný skór z 2 532 dotazníků byl 13,5 bodu, medián 14 bodů. **Znalosti žáků se postupně zvyšovaly ve vyšších ročnících**: v sedmém ročníku činil průměrný skór 12,0 bodů (medián 13 bodů), v osmém ročníku 13,5 bodu (medián 14 bodů) a v devátém ročníku 15,2 bodu (medián 15 bodů). **Znalosti žáků nebyly závislé na pohlaví. Znalosti žáků z menších obcí byly o 0,6 bodu nižší statisticky významně (p<0,001) než u žáků z větších obcí**. Znalosti mezi žáky z gymnázií a žáky základních škol byly rozdílné statisticky významně (p<0,001), **žáci z gymnázií dosahovali v průměru o 2,7 bodu více. Úrovně znalostí českých žáků a ukrajinských žáků byly rozdílné statisticky významně** (p=0,004), čeští žáci dosahovali v průměru 13,6 bodů a ukrajinští žáci dosahovali v průměru 12,4 bodů.

Při porovnání znalostí žáků s šetřením z roku **2015** se ve většině znalostních otázek studenti **statisticky významně zhoršili v procentu správných odpovědí** (tabulka 2). Největší pozorované zhoršení bylo u otázky 8, zda hormonální antikoncepce chrání před nákazou HIV, kde bylo zhoršení o více než 20 procentních bodů (20,1 p. b.). Další velký pokles v úspěšnosti byl u otázky 5, zda riziko nákazy může snížit věrnost partnerů, kde došlo ke snížení o 17,1 p. b. Naopak došlo ke zvýšení úrovně znalostí v otázce 9, která zjišťovala, od koho se může člověk nakazit virem HIV, a v otázce 13, která zjišťovala, co je postexpoziční profylaxe, kde došlo ke zvýšení o 15,6 p. b., respektive o 17,0 p. b.

Číslo otázky	Studie (procento správných odpovědí)		p-hodnota
	2022 (%)	2015 (%)	
1	56,7	70,0	< 0,001
2	61,5	66,7	< 0,001
3	87,5	90,5	0,002
4.1	91,1	97,3	< 0,001
4.2	65,6	69,9	0,003
4.3	79,2	88,1	< 0,001
4.4	45,6	51,6	< 0,001
4.5	85,3	93,3	< 0,001
4.6	85,5	92,1	< 0,001
4.7	62,0	67,1	0,001
4.8	55,0	69,9	< 0,001
4.9	90,5	95,0	< 0,001
5	51,5	68,6	< 0,001
6	72,1	83,2	< 0,001
7	75,7	82,4	< 0,001
8	45,0	65,1	< 0,001
9	77,0	61,4	< 0,001
10	13,0	11,3	0,102
11	54,7	66,0	< 0,001
13	31,6	14,6	< 0,001

Tabulka 2: Porovnání znalostí žáků v problematice HIV/AIDS ze studií z roku 2022 a 2015

Postoje žáků vůči HIV pozitivním

Postoje vůči HIV pozitivním byly zjišťovány dvěma otázkami. **Na dotaz „Koupili byste si čerstvou zeleninu od HIV pozitivního prodejce?“ odpověděla kladně méně než jedna třetina žáků (873 žáků, tj. 29,4 %),** 48,9 % (1451 žáků) odpovědělo ne a 21,8 % (646 žáků) odpovědělo nevím.

Na dotaz „Myslíte si, že děti, které jsou HIV pozitivní, by měly mít možnost chodit do školy společně s dětmi, které jsou HIV negativní?“ odpověděla kladně přibližně polovina žáků (1 494 žáků, tj. 50,2 %), 27,6 % (821 žáků) uvedlo ne a 22,2 % (660 žáků) odpovědělo nevím.

Postoje žáků vůči HIV pozitivním pozitivně korelovaly s jejich znalostmi o problematice HIV/AIDS – **čím lepší znalosti žáci měli, tím byly jejich postoje vůči HIV vstřícnější.** Žáci, kteří souhlasili, že by si koupili čerstvou zeleninu od HIV pozitivního prodejce nebo si mysleli, že děti, které jsou HIV pozitivní, by měly mít možnost chodit do školy společně s dětmi, které jsou HIV negativní, měli o 2,7 bodů, respektive o 2,24 bodů vyšší počet bodů než žáci, kteří vyjádřili nesouhlas.

Při porovnání se šetřením z roku 2015 došlo k mírnému poklesu u kladných postojů. Na dotaz „Koupili byste si čerstvou zeleninu od HIV pozitivního prodejce?“ odpovědělo v roce 2015 kladně 31,0 % žáků.

Na dotaz „Myslíte si, že děti, které jsou HIV pozitivní, by měly mít možnost chodit do školy společně s dětmi, které jsou HIV negativní?“ odpověděla v roce 2015 kladně více než polovina žáků (52,2 %).

Informační zdroje žáků

Na dotaz „Myslíte si, že máte o HIV a AIDS dostatek informací?“ téměř 60 % žáků odpovědělo rozhodně nebo spíš ne (1 789 žáků, tj. 59,9 %), 868 žáků (tj. 29,1 %) odpovědělo rozhodně nebo spíše ano a 328 žáků (tj. 11,0 %) odpovědělo nevím. V porovnání se šetřením z roku 2015 se zvýšil podíl žáků, kteří si myslí, že nemají dostatek informací ze 41,6 % na 59,9 %.

Problematika HIV/AIDS byla ve škole probírána nejčastěji jednou (uvedlo 1 158 žáků, tj. 39,0 %), více než jednou ji uvedlo 425 žáků (tj. 14,3 %) a 1 390 žáků (tj. **46,8 %**) uvedlo, že problematiku HIV/AIDS ve škole **neprobírali**. **Celkem 145 žáků uvedlo konkrétní název primárně preventivního programu, kterého se zúčastnili. Nejčastěji uváděné byly programy Hrou proti AIDS (21 žáků) a Buď HIV negativní, chraň si svůj život (20 žáků).**

Více než třetina žáků (1 073 žáků, tj. 37,1 %) uvedla, že jejich hlavním zdrojem informací o HIV/AIDS je škola nebo internet (1 058 žáků, tj. 36,6 %). Co se dalších zdrojů týče, následovala rodina (439 žáků, tj. 15,2 %), jiné zdroje (203 žáků, tj. 7,0 %) a kamarádi (120 žáků, tj. 4,1 %). Grafické znázornění těchto odpovědí uvádí graf 1.

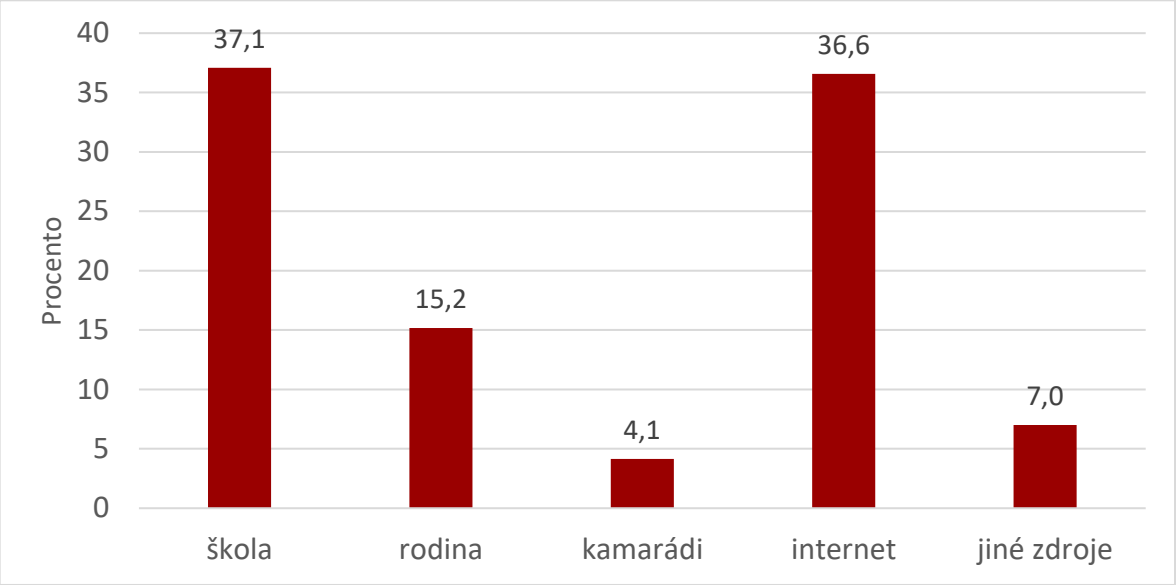

Graf 1: Procentuální zastoupení odpovědí na dotaz „Odkud máte nejvíce informací o HIV a AIDS?“

Chování žáků

Na dotaz „Myslíte si, že se chováte bezpečně, abyste se nenakazil(a) HIV?“ odpověděly více než dvě třetiny (2 036 žáků, tj. 69,0 %) ano. Odpověď „ne“ vybralo 122 žáků (tj. 4,1 %) a odpověď „nevím“ byla zaznamenána u 791 žáků (tj. 26,8%). V porovnání se šetřením **z roku 2015** došlo k **poklesu** u odpovědi **„ano“** ze 75,2 % na 69,0%, naopak došlo k nárůstu podílu odpovědí „nevím“ z 19,4 % na 26,8 %.

Žáci odpovídali na otázku „Co preferujete v ochraně před nákazou HIV?“, kde mohli označit více možností. Nejčastěji žáci uvedli **použití kondomu (85,9 %, 2 566 žáků)** a **neužívání injekčních drog (72,9 %, 2 177 žáků)**. Ostatní odpovědi a jejich procentní zastoupení je uvedeno na grafu 2.

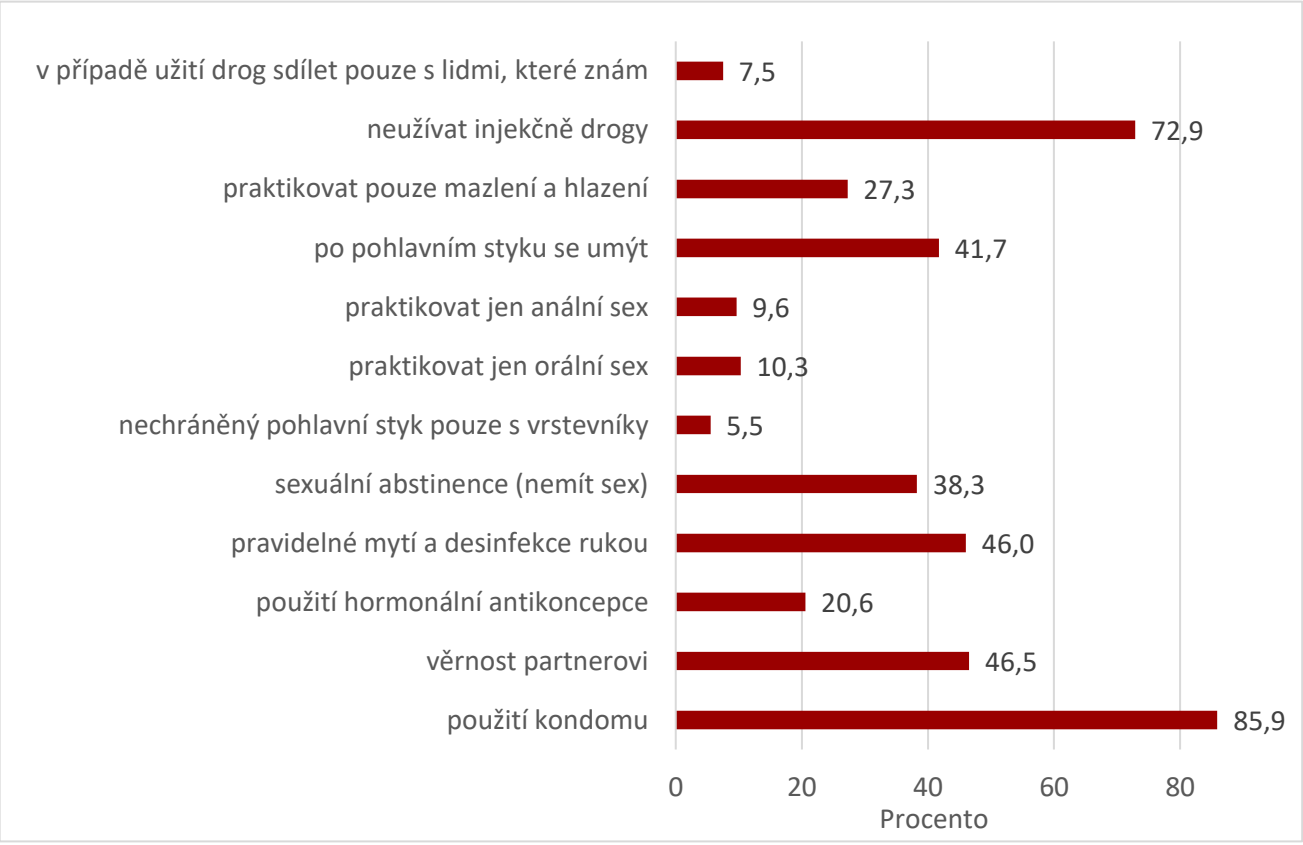

Graf 2: Procentuální zastoupení odpovědí na dotaz „Co preferujete v ochraně před nákazou HIV?“

Dotazníkové šetření mezi školními metodiky prevence

Dotazník ke způsobu realizace výuky problematiky HIV/AIDS vyplnili školní metodici prevence ze 47 škol. **Téměř všechny školy (95,7 %) uvedly, že se v rámci povinné výuky věnují problematice HIV/AIDS a jiných pohlavně přenosných onemocnění**, s výjimkou dvou škol (4,3 %).

Problematika HIV/AIDS je nejčastěji zařazována do předmětů biologie (42 škol, tj. 89,4 %), výchova ke zdraví (uvedlo 34 škol, tj. 72,3 %), výchova k občanství (18 škol, tj. 38,3 %) nebo do jiného předmětu (uvedlo 11 škol, tj. 23,4 %) – český jazyk, rodinná výchova, anglický jazyk, chemie. Procentuální podíl škol, které uvedly zařazení problematiky HIV/AIDS do povinné výuky, uvádí dle jednotlivých předmětů graf 3. V odpovědi bylo možné uvést více možností.

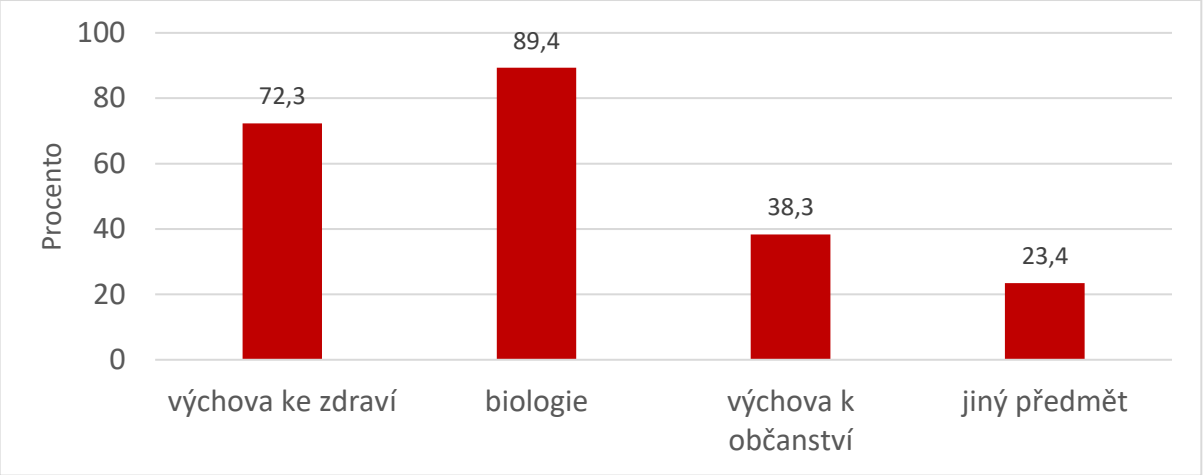

Graf 3: Procentuální podíl škol, které zařazují problematiku HIV/AIDS do povinné výuky, dle jednotlivých předmětů

Většina škol (97,9 %) uvedla, že problematiku HIV/AIDS zařazuje i do průřezových témat. Nejčastěji byla zařazována do tématu osobnostní a sociální výchovy, který uvedlo 44 škol (93,6 %), a do multikulturní výchovy byla zařazena v 15 školách (31,9 %). Procentuální podíl škol uvádí dle zastoupení jednotlivých průřezových témat graf 4.

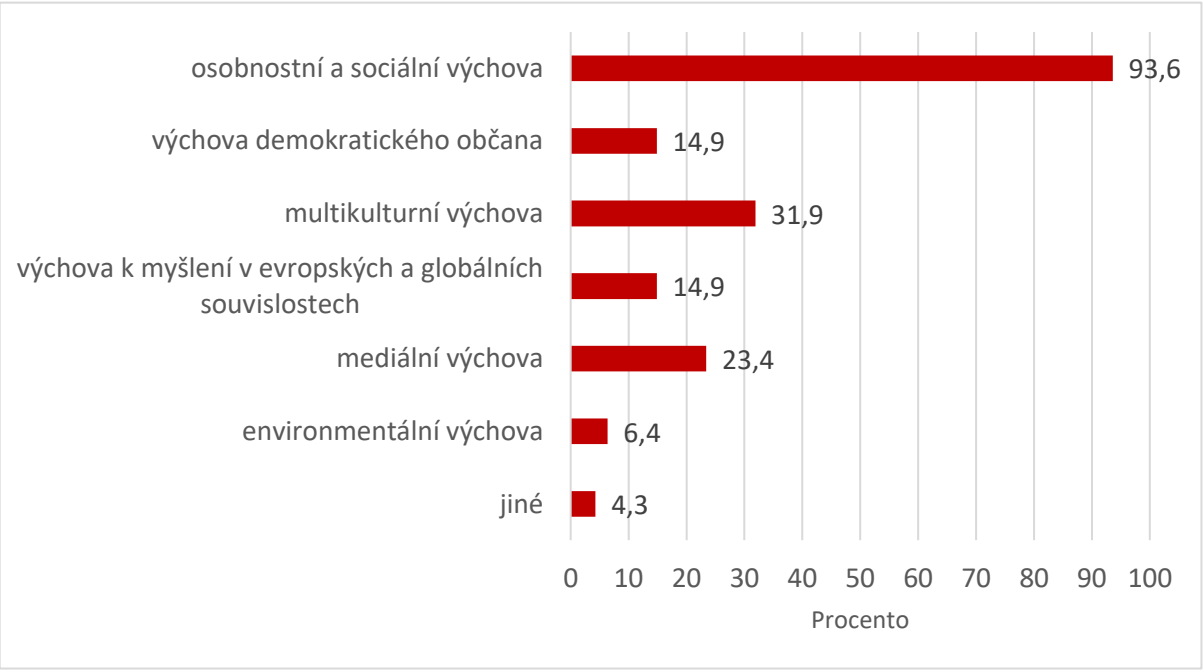

Graf 4: Procentuální podíl škol, které uvedly, že se tématům HIV/AIDS věnují i v průřezových tématech, dle průřezových témat

K výuce problematiky HIV/AIDS školy užívaly obvykle několik forem výuky. **Nejčastěji se využívají videolekce (krátká videa, např. youtube), které uvedlo 41 škol, tj. 87,2 %, dále jsou užívány letáky a brožurky (33 škol, tj. 70,2 %).** Mezi jiné formy výuky patřila diskuze se žáky, používání učebnic, práce s internetem a film. V porovnání se šetřením **z roku 2015** došlo k nárůstu v preferenci krátkých videí, což v předchozím šetření uvedlo pouze 68,4 % škol. Procentuální zastoupení použití zdravotně-výchovných materiálů ve školách dle jednotlivých typů a porovnání šetření z roku 2022 a 2015 uvádí graf 5.

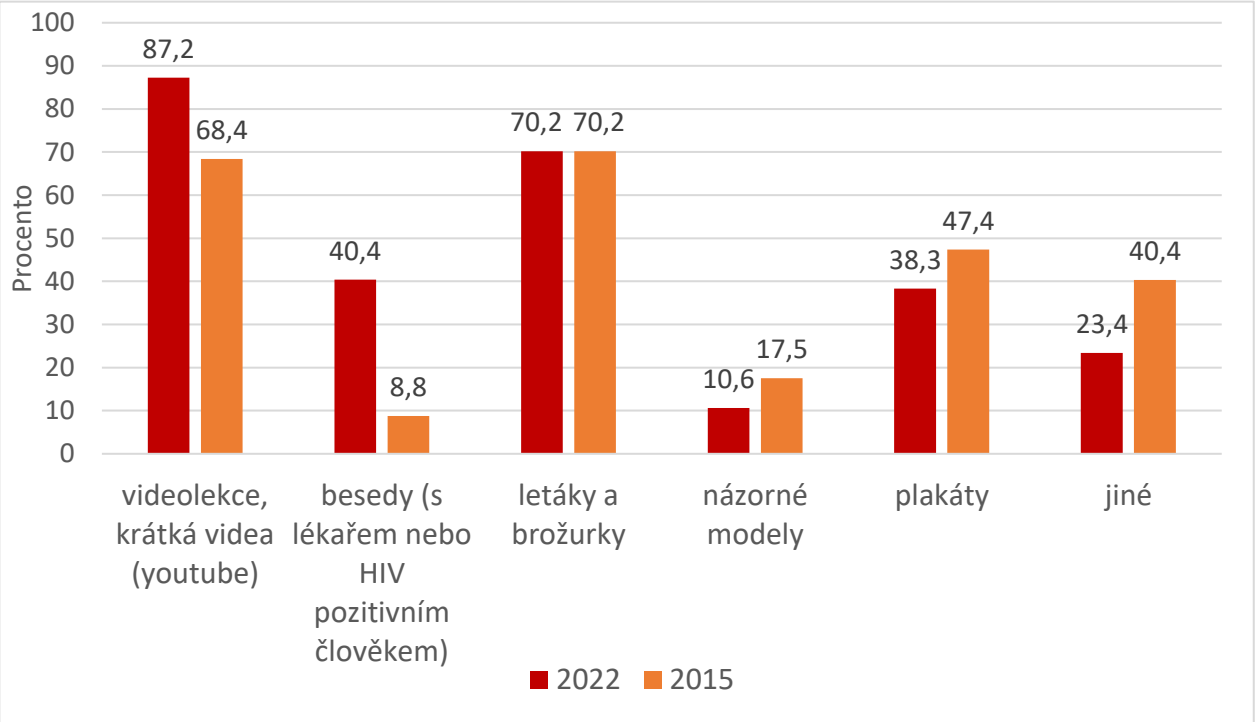

Graf 5: Procentuální zastoupení použití zdravotně výchovných materiálů ve školách dle jednotlivých typů

Celková časová dotace, kterou školy problematice HIV/AIDS a jiných pohlavně přenosných onemocnění věnují v 7.–9. ročníku (sekunda–kvarta), byla ve zkoumaném souboru v **průměru 8,7 výukových hodin** (s rozpětím od 2–28 vyučovacích hodin a s mediánem 7,0 hodin). Časovou dotaci v jednotlivých ročnících uvádí tabulka 3.

	7. ročník	8. ročník	9. ročník
průměr	2,0	3,5	3,4
medián	2,0	3,0	3,0
minimum	0	0	0
maximum	14	10	10

Tabulka 3: Časová dotace na problematiku HIV/AIDS a jiných pohlavně přenosných onemocnění dle jednotlivých ročníků

Dle šetření **29 škol (61,7 %) využívá** při výuce o HIV/AIDS a jiných pohlavně přenosných onemocněních **externí lektory**. Nejčastěji uvedené organizace: Státní zdravotní ústav (8 škol), Zdravotní ústav Ústí nad Labem (5 škol), Český červený kříž (4 školy), Zdravotní ústav Ostrava (3 školy), Člověk v tísni (3 školy), KHS (3 školy), MP Education, s.r.o. (3 školy).

V 9 školách (19,1 %) žáci absolvovali interaktivní vzdělávací program Hrou proti AIDS, přičemž pouze v 1 škole (11,1 % ze škol, kde se program Hrou proti AIDS realizuje) se žáci aktivně zapojují do vzdělávacího programu v roli peer lektorů.

Pozornost světovému dni boje proti AIDS věnuje 7 škol (14,9 %), ale žáci žádné ze škol, kde probíhalo dotazníkové šetření, se nepřipojili ke sbírce Červená stužka.

Ve 13 školách (27,7 %) jsou učitelé průběžně vzděláváni v problematice HIV/AIDS a jiných pohlavně přenosných onemocnění, přičemž v některých školách jsou vzděláváni pouze někteří učitelé, např. učitelé biologie.

Jako nejčastější možnost ke zkvalitnění výuky problematiky HIV/AIDS volili školní metodici prevence již hotovou prezentaci pro výuku s odborně schváleným obsahem (35 škol, tj. 74,5 %), besedu s lékařem (25 škol, tj. 53,2 %) a vzdělávací semináře pro učitele (23 škol, tj. 48,9 %). Procentuální podíl škol, které uvedly zlepšení výuky, uvádí graf 6.

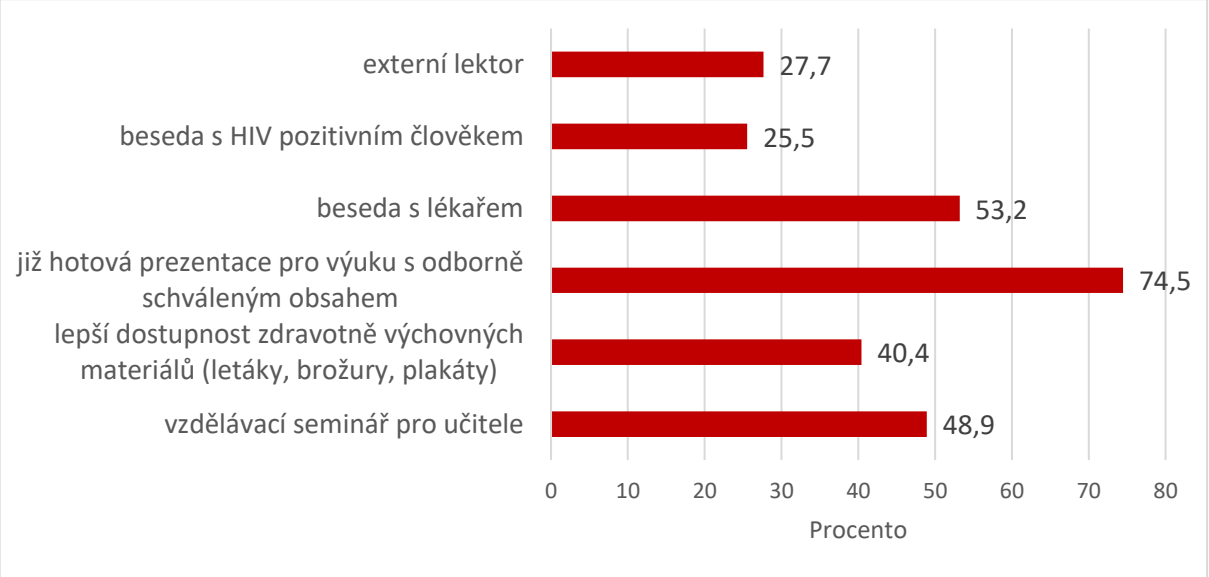

Graf 6: Procentuální podíl škol, které uvedly zlepšení výuky problematiky HIV/AIDS, dle jednotlivých možností

Závěr

Dotazníkové šetření k realizaci výuky problematiky HIV/AIDS na základních školách a víceletých gymnáziích v ČR realizované v období 2022–2023 poskytlo vstupní zhodnocení znalostí 3 011 žáků o problematice HIV/AIDS, jejich postojů vůči osobám žijícím s HIV a jejich informačních zdrojů k této problematice.

Z výsledků šetření vyplývá, že 87,5 % žáků ví, že i zdravě vypadající člověk může být HIV pozitivní, že se HIV přenáší pohlavním stykem (91,1 %), krví (85,3 %), společným užíváním injekčních jehel (85,5 %) a že se HIV nepřenáší objímáním (90,5 %). Znalostní mezery žáků se nejvíce projevily v chybném určení doby, kdy by měl člověk zajít na test po rizikové situaci (správně odpovědělo 13,0 %), a ve znalosti preexpoziční a postexpoziční profylaxe (správně odpovědělo 24,4 % a 31,6 %). Z celkového maxima 22 bodů při správném zodpovězení všech znalostních otázek dosahovali žáci průměrně 13,5 bodů. Znalosti žáků se postupně zvyšovaly ve vyšších ročnících. Znalosti nebyly závislé na pohlaví. Žáci z malých obcí dosahovali v průměru o 0,6 bodu méně než žáci z velkých obcí. Žáci z gymnázií dosahovali v průměru o 2,7 bodu více než žáci základních škol. Průměrné skóre znalostí českých žáků bylo o 1,2 bodu vyšší než skóre znalostí ukrajinských žáků. Méně než jedna třetina žáků (29,4 %) by si dle šetření koupila čerstvou zeleninu od HIV pozitivního prodejce a přibližně polovina žáků (50,2 %) si myslí, že HIV pozitivní děti by měly navštěvovat školu společně s HIV negativními. Tyto odpovědi svědčí pro nepříliš vstřícné postoje vůči HIV pozitivním v této věkové skupině.

S ohledem na informační zdroje se necelá třetina žáků (29,1 %) domnívá, že má dostatek informací o HIV/AIDS. Přibližně polovina žáků (53,2 %) uvedla, že se s problematikou HIV setkala ve škole alespoň jednou nebo vícekrát. Jako nejčastější zdroj informací byla uváděna škola (v 37,1 %) společně s internetem (v 36,6 %). Je potřeba zmínit, že toto šetření bylo realizováno mezi žáky, kteří v předchozích dvou ročnících absolvovali školní výuku v období pandemie covid-19 se všemi omezeními, která s sebou situace přinášela.

Z dotazníkového šetření provedeného v ČR v období 2022–2023 mezi školními metodiky prevence vyplývá, že školy věnovaly problematice HIV/AIDS průměrně 8,7 vyučovacích hodin v průběhu školní docházky mezi 7. až 9. ročníkem, především v rámci povinné výuky v předmětech biologie (89,4 %), výchova ke zdraví (72,3 %) nebo v rámci předmětu výchova k občanství (38,3 %). Nejčastěji je tato problematika zařazována do průřezového tématu osobnostní a sociální výchova (93,6 %). Při výuce se nejčastěji využívá materiál ve formě videolekcí a krátkých videí (87,2 %), letáků a brožur (70,2 %). Většina škol (61,7 %) využívá spolupráce s externími lektory a v méně než třetině škol (27,7 %) jsou pedagogové v problematice HIV/AIDS pravidelně vzděláváni. Za nejvhodnější způsob ke zkvalitnění výuky problematiky HIV/AIDS považují metodici školní prevence využití již připravené prezentace pro výuku s odborně schváleným obsahem (74,5 %), případně vzdělávací seminář pro učitele (48,9 %).

Uvedená zjištění nejsou v souladu s vládou schváleným Národním programem řešení problematiky HIV/AIDS v ČR na období 2018–2022 (2), resp. na období 2023–2027 (3), cílem 7a. Výsledky tohoto celostátního šetření ukazují, že je potřeba se problematice prevence HIV/AIDS na základních školách intenzivně věnovat, což je celospolečenskou prioritou i vzhledem k potřebě snížení stigmatizace osob žijících s HIV ve společnosti.

Literatura

1. Šikolová V, Fialová A. Výsledky dotazníkového šetření k výuce problematiky HIV/AIDS na základních školách a víceletých gymnáziích [Internet]. Praha: Státní zdravotní ústav; 2015 [cit. 2023-07-30]. Dostupné z: https://www.prevencehiv.cz/dokumenty/vyzkum/dotaznikove-setreni.pdf

2. Ministerstvo zdravotnictví ČR. Národní program řešení problematiky HIV/AIDS v ČR na období 2018–2022 [Internet]. Praha: Ministerstvo zdravotnictví ČR; 2017 [cit. 2023-08-13]. Dostupné z: https://www.mzcr.cz/wp-content/uploads/wepub/14810/32413/Národní%20program%20řešení%20problematiky%20HIV AIDS%20v%20ČR%20na%20období%202018–2022.pdf

3. Ministerstvo zdravotnictví ČR. Národní program řešení problematiky HIV/AIDS v ČR na období 2023–2027 [Internet]. Praha: Ministerstvo zdravotnictví ČR; 2023 [cit. 2023-09-07]. Dostupné z: https://www.mzcr.cz/wp-content/uploads/2023/05/NP_HIV_AIDS-2023-2027.pdf

Přílohy

Dotazník pro žáky v češtině

Milí žáci a studenti,

dovolujeme si vás požádat o vyplnění anonymního dotazníku, který se týká znalostí a postojů z oblasti HIV/AIDS. Vaše odpovědi budou zahrnuty do celorepublikové průřezové studie, která mapuje znalosti a postoje žáků v oblasti HIV/AIDS. Výsledky budou sloužit ke zkvalitnění prevence HIV/AIDS na školách.

Dotazník, prosím, vyplňujte svědomitě a samostatně.

Děkujeme vám za spolupráci.

Název školy: .....

Město / obec: .....

Věk: ☐ 12 let ☐ 13 let ☐ 14 let ☐ 15 let ☐ 16 let

Pohlaví: ☐ muž ☐ žena ☐ jiné

Třída: .....

Datum vyplnění dotazníku: .....

CO VÍTE O HIV A AIDS?

1. Co je to HIV?

a) to samé, co AIDS b) virus, který způsobuje AIDS c) virus lidské deformace d) nevím

2. Co je to AIDS?

a) to samé, co HIV b) získané selhání obranyschopnosti (imunity)

c) léčitelné postižení kůže a mízních uzlin d) nevím

3. Může být člověk, který vypadá zdravě, HIV pozitivní?

a) ano b) ne c) nevím

4. Může se HIV přenést následujícími způsoby?

Odpovědi na následující podotázky vždy: a) ano b) ne c) nevím

4.1 nechráněným pohlavním stykem,

4.2 bodnutím hmyzem,

4.3 podáním ruky,

4.4 společným používáním WC,

4.5 krví,

4.6 společným užíváním injekčních jehel,

4.7 běžným polibkem,

4.8 z HIV pozitivní matky na dítě, přes placentu,

4.9 objímáním,

4.10 společným používáním žiletky, zubního kartáčku.

5. Může riziko nákazy HIV snížit vzájemná věrnost partnerů?

a) ano b) ne c) nevím

6. Může se riziko nákazy HIV snížit používáním kondomu při každém pohlavním styku?

a) ano b) ne c) nevím

7. Může se člověk nakazit HIV už během prvního pohlavního styku?

a) ano b) ne c) nevím

8. Chrání hormonální antikoncepce před nákazou virem HIV?

a) ano b) ne c) nevím

9. Od koho se může člověk nakazit virem HIV?

a) pouze od člověka s AIDS b) od HIV pozitivního c) od některých zvířat d) nevím

10. Za jak dlouho od rizikové situace (např. nechráněný pohlavní styk) by se měl člověk nechat vyšetřit na HIV, aby byl výsledek spolehlivý?

a) co nejdříve b) za týden c) za 2-3 měsíce d) za rok

e) nevím

11. Je možné infekci HIV zcela vyléčit?

a) ano b) ne c) nevím

12. Co je to preexpoziční profylaxe (PrEP)?

a) podání léku před rizikovým pohlavním stykem b) léčba ozářením

c) přenos více infekcí najednou d) nevím

13. Co je to postexpoziční profylaxe (PEP)?

a) podání léku po rizikovém pohlavním styku nebo poranění kůže (hlubokým vpichem, říznutím)

b) léčba ozářením c) přenos více infekcí najednou d) nevím

14. Koupili byste si čerstvou zeleninu od HIV pozitivního prodejce?

a) ano b) ne c) nevím

15. Myslíte si, že děti, které jsou HIV pozitivní, by měly mít možnost chodit do školy společně s dětmi, které jsou HIV negativní?

a) ano b) ne c) nevím

16. Myslíte si, že máte o HIV a AIDS dostatek informací?

a) rozhodně ano b) spíše ano c) spíše ne d) rozhodně ne e) nevím

17. Probírali jste problematiku HIV a AIDS ve škole?

a) ano, opakovaně b) ano, jen jednou c) ne

18. Zúčastnil(a) jste se nějakého preventivního programu o HIV a AIDS?

a) ano b) ne

Pokud ano, napište název programu: .....

19. Odkud máte nejvíce informací o HIV a AIDS? (označte jednu možnost)

a) ze školy b) od rodiny c) od kamarádů d) z internetu

e) z jiného zdroje (uveďte jaký) .....

20. Myslíte si, že se chováte bezpečně, abyste se nenakazil(a) HIV?

a) ano b) ne c) nevím

21. Co preferujete v ochraně před nákazou HIV? (můžete označit více možností)

☐ použití kondomu

☐ věrnost partnerovi

☐ použití hormonální antikoncepce

☐ pravidelné mytí a dezinfekce rukou

☐ sexuální abstinence (nemít sex)

☐ nechráněný pohlavní styk mít pouze s mladými lidmi (vrstevníky)

☐ praktikovat jen orální sex

☐ praktikovat jen anální sex

☐ po každém nechráněném pohlavním styku se důkladně umýt

☐ praktikovat pouze mazlení a hlazení bez pohlavního styku

☐ neužívat injekčně drogy

☐ v případě užití drog sdílet jehlu, stříkačku a roztok drogy pouze s lidmi, které znám

Dotazník pro žáky v ukrajinštině

Любі учні та студенти,

просимо Вас заповнити анонімну опитувальну анкету, що стосується знань і відношення щодо області ВІЛ/СНІД. Ваші відповіді будуть включені у загальнореспубліканське поперечне дослідження, що досліджує знання і відношення учнів у області ВІЛ/СНІД. Результати будуть призначені для підвищення якості профілактики ВІЛ/СНІД у школах.

Анкету, будь ласка, заповнюйте свідомо і самостійно.

Дякуємо Вам за співпрацю.

Назва навчного закладу: .....

Місто/село: .....

Vік: ☐ 12 років ☐ 13 років ☐ 14 років ☐ 15 років ☐ 16 років

Стать: ☐ чоловік ☐ жінка ☐ інша

Клас: .....

Дата заповнення анкети: .....

ЩО ВИ ЗНАЄТЕ ПРО ВІЛ ТА СНІД?

1. Що таке ВІЛ?

a) те саме, що і СНІД b) вірус, який викликає СНІД c) вірус деформації людини d) не знаю

2. Що таке СНІД?

a) те саме, що і ВІЛ b) синдром набутого імунодефіциту

c) виліковне ураження шкіри та лімфатичних вузлів d) не знаю

3. Може людина, яка виглядає здоровою, бути ВІЛ-позитивна?

a) так b) ні c) не знаю

4. Чи може ВІЛ передаватися наступними способами?

Завжди відповідайте на наступні підпитання: a) так b) ні c) не знаю

4.1 незахищеним статевим актом,

4.2 укусом комах,

4.3 рукостисканням,

4.4 спільним користуванням туалету,

4.5 через кров,

4.6 спільним використанням шприців і голок,

4.7 звичайним поцілунком,

4.8 від ВІЛ-позитивної матері на дитину, через плаценту,

4.9 через обійми,

4.10 спільним користуванням леза бритви, зубної щітки.

5. Чи може взаємна вірність партнерів знизити загрозу зараження ВІЛ?

a) так b) ні c) не знаю

6. Чи може знизити користування презервативів при кожному статевому акті загрозу зараження ВІЛ?

a) так b) ні c) не знаю

7. Чи може людина заразитися ВІЛ вже при першому статевому акті?

a) так b) ні c) не знаю

8. Чи захищає гормональна контрацепція від зараження ВІЛ?

a) так b) ні c) не знаю

9. Від кого може людина заразитися ВІЛ?

a) тільки від людини з СНІД b) від ВІЛ-позитивної людини c) від деяких тварин d) не знаю

10. Через який час після ризикової ситуації (наприклад: незахищений статевий акт) потрібно людині зробити тест на ВІЛ, щоб результат був надійним?

a) щонайшвидше b) через тиждень c) через 2-3 місяці d) через рік

e) не знаю

11. Чи можливо ВІЛ інфекцію повністю вилікувати?

a) так b) ні c) не знаю

12. Що таке доконтактна профілактика (ДКП/PrEP)?

a) вживання ліків до ризикового статевого акту b) лікування опромінюванням

c) перенесення більшої кількості інфекцій водночас d) не знаю

13. Що таке постконтактна профілактика (ПКП)?

a) вживання ліків після ризикового статевого акту чи поранення шкіри (глибоким уколюванням, порізом) b) лікування опромінюванням c) перенесення більшої кількості інфекцій водночас d) не знаю

14. Чи купили б Ви свіжі овочі від ВІЛ-позитивного продавця?

a) так b) ні c) не знаю

15. Як ви вважаєте, ВІЛ-позитивні діти мають мати право відвідувати школу разом з дітьми, які ВІЛ-негативні?

a) так b) ні c) не знаю

16. Як ви вважаєте, у Вас достатньо інформації про ВІЛ та СНІД?

a) рішуче так b) напевно так c) напевно ні d) рішуче ні e) не знаю

17. Чи розглядали Ви тему ВІЛ та СНІД у школі?

a) так, і повторно b) так, один раз c) ні

18. Чи приймали Ви участь у якійсь програмі профілактики ВІЛ та СНІД?

a) так b) ні

Якщо так, зазначити назву програми: .....

19. Звідки Ви отримали найбільше інформації про ВІЛ та СНІД? (обрати один з варіантів)

a) у школі b) від родини c) від друзів d) з інтернету

e) з іншого джерела (зазначити якого) .....

20. Як Ви вважаєте, Ви поводитеся достатньо безпечно для того, щоб уникнути зараження ВІЛ?

a) так b) ні c) не знаю

21. Який спосіб захисту від зараження Віл інфекцією Ви обираєте? (можна вибрати кілька варіантів)

☐ користування презервативом

☐ вірність партнерові

☐ вживання гормональної контрацепції

☐ регулярне миття і дезінфекція рук

☐ сексуальне утримання (не мати секс)

☐ незахищений статевий акт мати тільки з молодими особами (ровесниками)

☐ практикувати тільки оральний секс

☐ практикувати тільки анальний секс

☐ після кожного незахищеного статевого акту ретельно помитися

☐ практикувати тільки пещення і обійми без статевого акту

☐ не вживати наркотики шприцами

☐ у випадку вживання наркотиків використовувати голку, шприц та рідину наркотиків тільки з особами, які знаю

Dotazník HIV/AIDS pro metodika prevence

1. Věnujete se v rámci povinné výuky problematice HIV/AIDS a jiných pohlavně přenosných onemocnění?

❍ ano ❍ ne

Pokud ne, uveďte prosím důvod: .....

2. V jakých předmětech se problematice HIV/AIDS a jiných pohlavně přenosných onemocnění věnujete? (můžete označit více možností)

☐ výchova ke zdraví

☐ biologie (přírodopis)

☐ výchova k občanství

☐ jiný předmět: .....

3. Do jakých průřezových témat zařazujete výuku problematiky HIV/AIDS a jiných pohlavně přenosných onemocnění? (můžete označit více možností)

☐ osobnostní a sociální výchova

☐ výchova demokratického občana

☐ multikulturní výchova

☐ výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech

☐ mediální výchova

☐ environmentální výchova

☐ jiné: .....

4. Jakou formu z uvedených materiálů při výuce využíváte? (můžete označit více možností)

☐ videolekce, krátká videa (youtube)

☐ besedy (s lékařem nebo HIV pozitivním člověkem)

☐ letáky a brožurky

☐ názorné modely

☐ plakáty

☐ jiné: .....

5. Jakou časovou dotaci věnujete problematice HIV/AIDS a jiných pohlavně přenosných onemocnění v 7. ročníku?

..... hodin

6. Jakou časovou dotaci věnujete problematice HIV/AIDS a jiných pohlavně přenosných onemocnění v 8. ročníku?

..... hodin

7. Jakou časovou dotaci věnujete problematice HIV/AIDS a jiných pohlavně přenosných onemocnění v 9. ročníku?

..... hodin

8. Využívá Vaše škola při výuce o HIV/AIDS a jiných pohlavně přenosných onemocněních externí lektory?

❍ ano ❍ ne

Pokud ano, uveďte organizace, které zastupují: (můžete označit více možností)

☐ Státní zdravotní ústav

☐ Zdravotní ústav Ústí nad Labem

☐ Zdravotní ústav Ostrava

☐ Česká společnost AIDS pomoc (ČSAP)

☐ Podané ruce

☐ Člověk v tísni

☐ Český červený kříž

☐ Kolpingovo dílo

☐ jiné: .....

9. Absolvovali Vaši žáci vzdělávací program Hrou proti AIDS?

❍ ano ❍ ne

Pokud jste u předchozí odpovědi uvedli ano, zapojují se Vaši žáci aktivně do role peer lektorů?

❍ ano ❍ ne

10. Věnujete na Vaší škole pozornost Světovému dni boje proti AIDS?

❍ ano ❍ ne

Pokud jste u předchozí odpovědi uvedli ano, zapojují se Vaši žáci do sbírky Červená stužka?

❍ ano ❍ ne

11. Jsou Vaši učitelé v problematice HIV/AIDS a jiných pohlavně přenosných onemocnění průběžně vzděláváni?

❍ ano ❍ ne

12. Jaká z uvedených možností by přispěla ke zkvalitnění výuky problematiky HIV/AIDS a jiných pohlavně přenosných onemocnění na Vaší škole? (můžete označit více možností)

☐ vzdělávací seminář pro učitele

☐ lepší dostupnost zdravotně výchovných materiálů (letáky, brožury, plakáty)

☐ již hotová prezentace pro výuku s odborně schváleným obsahem

☐ beseda s lékařem

☐ beseda s HIV pozitivním člověkem

☐ externí lektor

☐ jiné: ……